

FEJÉR MEGYEI KÖNYVTÁROS

Székesfehérvár

Fejér megye könyvtárosainak és olvasóinak tájékoztatója XXXVIII. évf. 1998/1.sz.

Régi könyvek a Szent István Király Múzeum könyvtárából *

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy az Önök körében lehetek, amikor ismét egy könyvkiállítás résztvevői lehetünk: a két és fél esztendeje megnyitott, a székesfehérvári Szammer-család nyomdatermékeit bemutató kiállítás után a jövőre 125 éves megyei és városi történelmi és régészeti egyesület régi könyvgyűjteményének legszebb darabjait tekinthetjük meg.

Ezek a régi könyvek mintegy háromezerre rúgnak és olyan adományozók révén kerültek a múzeum birtokába, mint a könyvgyűjtő orvos, Fanta Adolf, Prohászka Ottokár megyéspüspök, a helytörténész Lauschmann Gyula, a vértanú Batthyány Lajos és mások.

Engedjék meg, hogy ne a kiállítást kommentáljam - megfosztva Önöket a tájékoztató feliratok elolvasásától, amelyek végigkalauzolják az érdeklődőt a kiállításon -, hanem hogy néhány gondolatot megosszam Önökkel.

Nagy öröm, hogy a tárlókban elhelyezett XVI., XVII. és XVIII. században készült könyvekhez jöhettünk látogatóba, amelyek nemcsak tartalmuk, hanem kézművességük miatt is kiemelkedő értéket képviselnek. Érdekes módon az akkori technika (ma már talán lenézett) egyszerűsége ellenére, köszönhetően a nyomdász és a betűmetsző igényességének, a mai tucatárúk, a sokszor a formai kivitelre alig figyelő, sietősen előállított könyvekkel összehasonlítva, műrekekkel állunk szemben: az igényes tervezés

és kivitel, a szép papír, a harmonikus betűk, a szép textus, az illusztrációk összhangja felhívja a figyelmet a gondos, gyönyörűséggel végzett munkára, amely - lám - több évszázad után is maradandó élményt nyújt a mai szemlélőnek.

A könyv, a régebbi századokban írt és kiadott könyv persze jóval több, mint a kézművesség remeke: az ismeretek őrzője és közvetítője, a hagyományok és a múlt eseményeinek, gondolatainak, tudományos eredményeinek rögzítésével biztos fogódzót és viszonyítási pontokat nyújtó sajátos eszköze az emberi kultúrának. (Hogy mi még ezen kívül, azt ebben a körben talán felesleges bővebben fejtegetnem.)

Azért is nagy öröm a nagy nyomdászok kezemunkájában gyönyörködnünk - s itt csak röviden utalnék a velencei Aldus Manutinusra, a tudós nyomdászra és kiadóra, aki az ókori klasszikusokat „kritikai kiadás”-ban bocsátotta közre, a bázeli Johann Frobeniusra vagy a klasszikus zsebkönyveket kiadó holland Elzevir-családra -, mert ezeket a könyveket ma már csak a kutatók némelyike vagy egy-két tehető magángyűjtő láthatja. Szerencsére e könyvek zöme közgyűjteményekben - könyvtárakban, levéltárakban, múzeumokban - található: ezáltal mindannyiunk kincsei, amelyek évszázadokon át várnak olvasójukra.

Bár hazánk közismerten zivataros története nem kedvezett a könyvek, könyvgyűjtemények fennmaradásának (gondoljunk csak a Mátyás királyunk korvináinak sorsára), szerencsénk jó néhány munka fennmaradt.

Felvetődik a kérdés: korunkban - amelyet talán jóindulatúan gyakorlatiasnak nevezhetünk -

milyen szerepet játszanak az életünkben, mire hívják fel figyelmünket ezek a könyvek, e „néma” tanító-mesterek (hogy Comeniust idézzük):

(1) a nyelvi nehézségekre - hiszen nyelvtudás nélkül a latin és német nyelvű könyvek tartalma megközelíthetetlen marad;

(2) az értékek megőrzésének és továbbhagyományozásának kötelességére (itt kell utalnom a baloldali tárlóban elhelyezett két kötetre, amelyek a restaurátor szakember kezében újjászülettek);

(3) a közgyűjtemények fontosságára, amelyek az egyénnel szemben a folytonosságot biztosítják az értékmegőrzésben;

(4) az adományozók szerepére, akik a közösség fontosnak tartott céljaira mindig hajlandóak áldozni.

Székesfehérváron - ez talán nem teljesen közismert - a könyvkultúra hagyományai messzire nyúlnak: elég Kálmáncsehy Domonkos prépost nevére utalnom.

A török alóli felszabadulás után, a hozzánk már közelebb eső XVIII. század elejéről már ismerünk egy könyvet (jelenleg a megyei könyvtárban található), amely egy Christianus Ludovicus de Haas nevű polgár tulajdonában volt.

Arról is van tudomásunk, hogy a Németországból érkezett s Székesfehérváron letelepedett könyvkötő-könyvkereskedőtől Philip Jacob Amantól igen sokan vásároltak az 1730-as években jogi könyveket, klasszikus latin szerzők műveit, bibliákat.

A XVIII. század legnépszerűbb költőjének, Gyöngyösi Istvánnak „Költeményes maradványai”-nak előfizetői között ott találjuk 1796-ban (ez a könyv a jobboldali tárlóban látható) Lang Ágoston városi könyvkötő, az alapi Salamon János, farádi Vörös Ferenc táblabíró, Zlinszky Ignác szolgabíró és

Trabacs Hyacinth, hantosi plébános nevét. (Ők azok, akik nélkül ez a kiadvány nem jöhetett volna létre.)

A reformkor egyik legjelentősebb folyóirata, a Tudományos Gyűjtemény előfizetői között is számos városi, megyei nevet olvashatunk.

Az 1840-ben létrejött Fejér Megyei Olvasótársaság könyvtára - a vásárolt könyveken kívül - a tagok saját, letétbe helyezett, többszáz kötetes gyűjteményéből jött létre. A nevek? A későbbi megyei levéltáros Fekete János, Kovachich Kandid, a cecei Madarász László és József, Mérey László, a mezőszentgyörgyi Karácsony Antal és Lázár, talán a bicskei Batthyány Kázmér, az alapi Salamon-testvérek, Kövesy Ferenc városi orvos. A tudós püspökök - Horváth János, Barkóczy László, Pauer János - könyvgyűjteményei talán jobban ismertek.

A kiegyezés utáni korból jó néhány fehérvári polgár nevét ismerjük, akik könyvgyűjteményüket a köz rendelkezésére bocsátották: többek közt (a már említett) Fanta Adolfét és Lausmann Gyuláét, akiknek a könyveit a Szent István Király Múzeum őrzi. A gyűjtő egyéni gyönyörűsége később így szolgálja a szűkebb pátriát, s így őrződik az meg évszázadok múlva is.

Az elődök és hagyományok tisztelete saját múltunk és európai kultúránk tisztelete is egyben: megismerése és megőrzése kötelességünk is - minden korban. Ez a kiállítás ezt az örökséget reprezentálja.

Köszönöm a figyelmüket; s ezzel a kiállítást megnyitom.

Dr. Murányi Lajos

* Elhangzott a Szent István Király Múzeum Országzászló téri épületében rendezett könyvkiállítás megnyitóján, 1997. márc. 1-jén.

"A múltnak nagy jövője van"

avagy

A könyvtár múltjának még lehet

jövője *

Ezekben a napokban, ebben az órában nemcsak megyénkben, hanem országszerte kitérnek a könyvtárak kapui, s különböző rendezvényekkel, kiállításokkal, kedvezményekkel irányítják magukra a helyi közösség figyelmét; bemutatják szolgáltatásaikat, különösen a számítógépes technikára épülő információs szolgáltatásaikat. Az Őszi Könyvtári Hetek országos programját áttekintve úgy gondolom, hogy kijelenthetjük: a könyvtár egy sikeres intézménytípus.

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének idei vándorgyűlésén ugyanezt állította Lengyel László politológus is, egyebek mellett azzal az indokolással, hogy az az intézmény, amely túlélte a rendszerváltozást, az képes volt elismertetni létének fontosságát – tehát sikeres.

A könyvtár fontossága természetesen igen sok fórumon elhangzott már az utóbbi években. Nekem nagyon tetszik az a megfogalmazás, amit a washingtoni David Penniman mondott az 1991-ben, Budapesten tartott *Új információ-technológia* című nemzetközi konferencián ezzel kapcsolatban: "A társadalmunkban működő információs szolgáltató rendszerek közül a könyvtár a legnélkülözhetetlenebb. Azért, mert a könyvtár mindenek előtt emberekre orientált információs szervezet." Penniman úr azonban arra is figyelmeztetett, hogy "a könyvtárak azért kerülhetnek veszélybe, mert vezetőiknek soha nem tapasztalt kihívásokkal kell szembenézniük [...] A könyvtáros szakma túlélése függ attól, hogy

képes és hajlandó lesz-e megváltoztatni a szakma hangsúlyát és image-ét."

Remélhetően a "sikeres túlélést" fogja biztosítani a röviden csak kulturális szaktörvényként emlegetett tervezet parlamenti elfogadása. Az új törvény megfogalmazásakor a törvényalkotók meg kívánták őrizni mindazon értékeket, amelyek a magyar könyvtárügy sok évtizedes története során kialakultak. Hiszen, amint a törvénytervezet indoklása mondja: "Mindig is a könyvtár volt az az intézménytípus, amelyben dokumentumokat és információkat gyűjtöttek, feltártak, rendszereztek és szolgáltattak [...] Mind a múlt, mind a jelen és a jövő társadalmának működését meghatározza a korszerű könyvtári ellátás biztosítása."

A leendő törvénybe beépített finanszírozási biztosítékokra is alapozva készítette el minisztériumunk Kulturális Örökség Főosztálya és Könyvtári Osztálya az országos könyvtári és közgyűjteményi információs hálózat fejlesztési programját *A könyvtárak és közgyűjtemények szerepe az információs társadalomban* címmel. A program a Nemzeti Informatikai Stratégiában felvázolt jövőképhez kapcsolódva a könyvtári rendszer jövőképét fogalmazza meg, átfogó célként az "Intelligens ország" megvalósítását határozva meg.

De mit is ért a program az "Intelligens ország" fogalma alatt? "Az intelligens vagy tájékozott ország az intelligens városok, települések hálózata. A hálózat a városi, települési alaphálózatokra épül, amelyek lehetővé teszik, hogy a helyi intézmények, vállalkozások, különféle szervezetek és a lakosság is bekapcsolódjanak a hálózatba és ezáltal javuljon az életminőség, a hatékonyság, és az ország gazdasági versenyképessége növekedjen." Így részletezi az átfogó célt a jövőkép, amely az intelligens ország

megvalósulását államiságunk ezredik évéhez, a 2000. évhez kapcsolja. Az ezredforduló és környéke bővelkedni fog a kerek évfordulóiban. Mindenekelőtt ott lesz a Krisztus születésétől kezdődő időszámításunk szerinti kétezredik év, továbbá a már említett ezredik évfordulója Szent István megkoronázásának, s a megelőző években lesz az 1848–49-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulója. A megemlékezések sorában remélhetően, ha szerényen is, de ott lesz a mai települési nyilvános könyvtárak, azaz az egykori tanácsi könyvtárak megalapításának 50. évfordulója is. A kerek évszámok önmagukban is jelkép-értékűek, megünneplésükkel egyben a közösséghez való tartozásunkat is kifejezzük, hangsúlyozzuk. E szimbolika érzelmi hatására is támaszkodva úgy vélem, a könyvtárak számára most jó lehetőség nyílik arra, hogy megerősítsék fenntartójuk, valamint használóik meggyőződését szolgáltatásaik fontosságáról, a kívánatos cél, az "intelligens település" megvalósításának szükségességéről. E megerősítéshez (néhány helyen a sajnálatos negatív beállítottság megváltoztatásához) nélkülözhetetlen a saját jövőkép megfogalmazása, annak az elképzelésnek a felvázolása, hogy mit kíván a könyvtár elérni fennállása 50. évfordulójáig.

A jövőt azonban csak a múltból láthatjuk, csak a múltra építkezve képzelhetjük el. A múlt hiteles történetének felelevenítése azonban nem tűnik egyszerű feladatnak. Nem olyan szobrászi tevékenység ez, amikor egyetlen kőtömbből kell lefaragni a fölösleget, hanem inkább a mozaik készítéséhez hasonlítható, ahol apró kő- vagy kerámiadarabokból, színes vagy színtelen üvegszemcsékből kell kirakni majd a képet. Különösen vonatkozik ez az ötvenes évek környékére. Tóth Gyula állapítja meg a megyei könyvtári hálózat problémátörténetének

tárgyalásakor a Könyvtári Figyelő 1992. évi 4. számában: "A világháború utáni 6-7 év amúgy sem kellően feltárt időszakán belül is méltánytalanul elhanyagolt az 1949–1952 közötti időszak". Könyvtártörténeti szakdolgozatok konzulenseként magam is tapasztalhattam, hogy a kollégák milyen nehezen tudták az intézmény történetének kezdeteire, a korai (néha a későbbi) időszakra vonatkozó forrásokat felkutatni. Ha össze akarjuk rakni egy könyvtár képét, honnan gyűjthetők össze a mozaik darabkái?

Hol található az az adatok, melyek bizonyítani tudják az alapítás időpontját? Hol vannak azok a dokumentumok, amelyek felhasználásával leírhatók az események, érzékeltethetők a folyamatok, megidézhető a kor hangulata?

Az elsődleges, az eseményekkel egyidejűleg keletkezett források első szintje természetesen maga a könyvtár: állományával, nyilvántartásaival, katalógusaival, kiadványaival, egykorú fotóival, kép- és hangfelvételeivel, tárgyi emlékeivel és saját irattárával. A forrásbázis ezt követő szintjei értelemszerűen a település polgármesteri hivatalában fellelhető iratok, az egykori székesfehérvári Körzeti Könyvtár, illetve a volt járási könyvtárak meglévő dokumentumai és a Fejér Megyei Levéltárban őrzött iratanyag.

Érdeemes röviden kitérni egyes irattípusok lelőhelyére, tartalmi vonatkozásaira. A székesfehérvári körzeti könyvtár 1950 elején kezdett működni, s 1952-ig, a megyei könyvtár létrejöttéig 122 népkönyvtár, vagy más néven alapkönyvtár létesítését szervezte meg a megyében. Ezek az intézmények fejlődtek a közel ötven év alatt a mai önkormányzati könyvtárakká. A Körzeti Könyvtár iratanyagát a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár irattára őrzi.

1952-től kezdődően jórészt az egykori járási könyvtárakban lelhetőek fel további dokumentumok:

adattárak, statisztikák, jelentések, kiszállási munkanaplók, módszertani vonatkozású feljegyzések. (Különösen az utóbbiak, a személyes munkanaplók, feljegyzések analitikus feldolgozásával jeleníthetők meg életszerűen egy-egy könyvtár munkájának mindennapjai.) Az egykori Székesfehérvári járás anyagát a megyei könyvtár, a Bicskei járásét a bicskei, a Sárbogárdi járásét a sárbogárdi városi könyvtár őrzi. (Csak kuriózumként jelzem, hogy Sárbogárdon még megtalálható a járás könyvtárainak 1958-ban készített fotóalbuma, s ennek kiegészítései.) A móri városi könyvtár 1954-től tárolja az elmúlt évtizedek iratait, de elképzelhető, hogy a régi iratok nagy része – selejtezés után – a megyei levéltárnak a napokban átadott móri részlegébe kerül majd. A Dunaújvárosi járás könyvtári vonatkozású anyaga már korábban a Fejér Megyei Levéltárba került.

A megye könyvtárügyének összesítő jelentései 1952-től a megyei könyvtár módszertani osztályán is megtalálhatóak, míg a megye egyes könyvtáraival folytatott levelezéseket a megyei könyvtár irattára őrzi.

Az előbb említett Fejér Megyei Levéltár kihagyhatatlan forrásbázisa a könyvtártörténeti kutatásnak. Itt kutathatóak az 1945–1950 közötti időszakra vonatkozóan a Fejér megyei alispán iratai, a járási főjegyzői iratok és sok esetben 1950 októberéig a községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek. 1950-től 1980-ig a levéltárban találhatóak meg a tanácsok végrehajtó bizottságának jegyzőkönyvei. A tanácsoknak időszakosan értékelni kellett a könyvtár tevékenységét, s a könyvtáros beszámolója fennmaradhatott a jegyzőkönyv mellékleteként is. A megyében dolgozó könyvtárosok személyi anyagából – a személyiségi jogok figyelembe vételével – a levéltár adattárjékoztatót nyújthat.

A könyvtár életére, működésére vonatkozó legfontosabb iratokról másolatot érdemes készíteni (egy majdani évfordulós kiállításra is gondolva), más esetben gyakran elegendőnek tűnik az irat érdemi részének pontos, később is jól olvasható kijegyzetelése, és minden esetben szükséges a levéltári vagy irattári forrás pontos, szabályos megjelölése, mert e nélkül nélkül kutatómunkánk igen könnyen hitellessé válhat.

Az elsődleges, más néven primer források közé tartoznak még a korabeli sajtóközlemények, elsősorban a megyei lapok cikkei és hírei, továbbá a Fejér Megyei Könyvtáros és elődje, a Könyvtári Híradó, valamint az országos sajtó egyidejű közleményei. Ezek feldolgozásakor is szükséges a pontos bibliográfiai hivatkozás.

Figyelmesen kell elolvasni az újságcikkeket, sajtóközleményeket amikor fel kívánjuk használni tartalmukat, vagy amikor idézzük a szövegüket. Nem szabad helyesbítés nélkül közölni az esetleg előforduló, értelemzavaró sajtóhibákat, a félreértésekből keletkezett téves adatokat. Óvatosan kell kezelni az eseményekre vonatkozó előzetes híradásokat. Nem mindig biztos ugyanis, hogy a beharangozott esemény valóban akkor történt meg, és nem halasztották esetleg későbbi időpontra.

Rendkívül fontosnak tartom a korai, szegényesen dokumentált idők még elérhető közigazgatási vezetőinek, a helyi művelődéspolitikai életben illetékes egykori pártfunkcionáriusoknak, a település könyvtárosainak, olvasóinak, nem kevésbé az egykori módszertani instruktoroknak a meginterjúvolását, emlékeik rögzítését. Talán az utolsó órája érkezett el a még köztünk élő könyvtárosok kikérdezésére, hiszen az akkori húsz-, harmincéves kollégák is ma már ..., de ezt ki sem merem mondani, mivel több-

ségükben hölgyekről van szó. (A hét-nyolc évnél korábban készült visszaemlékezéseket érdemes megismételteni, hiszen azóta másképp is emlékezhetünk múltunkra.)

A visszaemlékezések már a másodlagos vagy szekunder, azaz az eseményekről utólag keletkezett dokumentumok közé sorolódnak, az országos, illetve a már korábban elkészült helyi könyvtártörténeti feldolgozásokkal egyetemben. (Hadd hívjam fel külön a figyelmüket a Fejér Megyei Könyvtáros 1987-ben megjelent repertóriumára, melyből visszakereshetők a folyóiratban megjelent könyvtártörténeti vonatkozású közlemények, továbbá Üvegesné Hornyák Máriának a Fejér Megyei Könyvtárosban, 1991-ben megjelent írására, melyben áttekintve és értékelve a folyóiratban addig megjelent könyvtártörténeti írásokat, ő is felhívja a figyelmet a múlt feltárásának szükségességére.)

Elengedhetetlen mozzanata a történeti kutatómunkának a források kritikájának az elvégzése. Értékelni kell a dokumentumokat formai és tartalmi jegyeik alapján. Ez azt jelenti, hogy másként kell kezelni egy belső vagy magánhasználatra szánt feljegyzést, és másként egy hivatalos, nyilvánosságra szánt jelentést. (Az utóbbiban esetleg előfordulhat a dolgok szépítése, a problémák elhallgatása.) Érdeemes néha utánaszámolni a statisztikai mutatóknak is.

Össze kell hasonlítani az azonos időszakra, vagy egy konkrét eseményre vonatkozó különböző forrásokat: előfordulhat ugyanis, hogy eltérő adatokat közölnek. Hiszen ha csak a könyvtáralapítások tényét nézzük, már ellentmondásokra bukkanhatunk. Az közismert, hogy a körzeti könyvtárak által alapított első falusi népkönyvtárat az akkor még Veszprém megyei, ma már Fejér megyei

Mezőszentgyörgyön, 1949. április 24-én avatták fel, és ez volt a tanácsi könyvtárhálózat létesítésének ünnepélyes kezdő aktsa. A mai önkormányzati könyvtárak többségének alapítását ugyanis – amint az ismeretes – a körzeti könyvtár, Fejér megyében a székesfehérvári Körzeti Könyvtár szervezte meg. Az intézmények egy részénél azonban a kezdet már nem él a köztudatban, s csak – az Országos Széchényi Könyvtár jóvoltából szerencsére mikrofilmre is felvett – sárguló újságok vagy irattárak, levéltárak dossziéiban megőrzött jelentések segítségével, a korabeli adatok összevetésével végezhető el az alapítás valódi időpontjának pontos meghatározása.

Nagyon sok Fejér megyei település népkönyvtárának alapítási évét ugyanis az országos, valamint a megyei könyvtári Minerva későbbi időpontra teszi a valóságosnál. Például a szabadbattyáni Nagyközségi Könyvtár alapítási évét a minervák 1951-ben jelölik meg. A székesfehérvári Körzeti Könyvtár 1950 november eleji jelentéséből viszont egyértelműen az állapítható meg, hogy Szabadbattyán község könyvtárát 1950. október 15-én avatták fel. (*VMMK Irattár, Körzeti Könyvtár iratai 1950/1036.*)

A Sárbogárdi járás községi könyvtárait – a minervák szerint – egyöntetűen 1958-ban alapították; valójában ez a dátum csak a tanácsi kezelésbe adásuk, és nem az alapításuk éve! Így például Dég Községi Könyvtárát nem 1958-ban, hanem 1950 július havában avatták fel. (*VMMK Irattár, Körzeti Könyvtár iratai 1950/25-2.*)

Ismételten szeretném hangsúlyozni, hogy a önkormányzati települési könyvtárak többségének a Körzeti Könyvtár által alapított népkönyvtár nem az előzménye, nem a jogelődje, hanem mint intézmény, azonos a mai könyvtárral. Alapításának dátu-

ma a mai könyvtár születésnapja, az ötvenes évek eleji működésének időszaka a mai könyvtár csecsemő- és gyermekkora. Állításom illusztrálására a móri Radó Antal Városi Könyvtár példáját szeretném felhozni.

Neményi László, a Fejér Megyei Könyvtáros 1979. évi 1. számában a könyvtár történetét Pinter Béla, akkori igazgató munkája nyomán bemutatva, bizonytalanul, kérdőjeles módon utal arra, hogy a második világháború után a székesfehérvári Körzeti Könyvtár által létesített letéttel alakultak ki újra a rendszeres könyvkölcsönzés feltételei Mórton – talán az 1949. év végén. A községi népkönyvtár működésének legrégebb – Mórton fennmaradt – dokumentuma egy 1951. évi, júliusi munkanapló.

Fehérváron, a Körzeti Könyvtár iratainak áttekintésekor viszont rábukkanhatunk a móri községi népkönyvtár első jelentésére, melyet a székesfehérvári Körzeti Könyvtárnak küldött Töltéssy Kálmán tanító, népművelési ügyvezető, aki 1950 október havi adatszolgáltatásában azt jelentette, hogy a népkönyvtár folyó hó 15-én nyílt meg. A hónap végéig 21 férfi és 13 nő iratkozott be s összesen 34 könyvet kölcsönzött. Mint írja, az olvasóköroket majd csak akkor tudja beindítani, ha a kultúrotthon is beköltözik abba az épületbe, ahol a népkönyvtár már működik. Ez a községi népkönyvtár alakult át bővítéssel, fejlesztéssel, illetve új feladatkörrel felruházva járási könyvtárrá 1954. augusztusában. A jelenlegi móri városi könyvtár tehát, mint intézmény, mint "jogi személy" nem a minervákban közölt 1954. évben alapítottatott, hanem 1950. október 15-én, községi népkönyvtárként. A könyvtári minervák a megyében alig több mint tíz könyvtár esetében teszik az alapítás évét 1950-re. Ezek az adatok – amint azt az előbbiekben bizonyítottuk – nem tükrözhetik a

valóságot, hiszen más forrásból az derül ki, hogy a székesfehérvári Körzeti Könyvtár első alapkönyvtára- it, összesen mintegy húszat, már 1950 áprilisában, április negyediké tiszteletére avatták fel, s a folyamat ezzel nem állt meg: a Körzeti Könyvtár 1950 végéig összesen közel 80 könyvtárat hozott létre Fejér megyében. (*A megye 23 községében avatják fel az alapkönyvtárat a felszabadulás évfordulóján. In: Fejér megyei néplap, 1950. márc. 19. p. 4.; Megin- dult a tervszerű kultúrmunka a Fejér megyei fal- vakban. In: Fejér megyei néplap, 1950. okt. 29. p. 6.*)

Ajánlom tehát, hogy ott, ahol még nem végezték el e munkát, a községi képviselőtestületi jegyzőkönyveknek, a Körzeti Könyvtár iratainak, valamint a megyei hírlap közleményeinek egybevetésével (az elengedhetetlen forráskritika módszeres alkalmazásával) kerüljön sor a Fejér megyei települési könyvtárak valódi alapítási dátumának megállapítására és nyilvánosságra hozatalára. Ahol esetleg már nincs mód az alapítás konkrét napjának meghatározására – ismereteim szerint – ott is lehetőség adódik a létesítés megközelítően pontos behatárolására. Esetleg sor kerülhetne – talán megyei pályázattal is támogatva – egy 1949-től induló megyei könyvtári kronológia összeállítására. Természetesen számítógépes szolgáltatásként, de olyan módon, hogy hagyományos, nyomtatott formátum előállítására is lehetővé váljék.

A forrásfeltárással összegyűlt primer és szekunder dokumentumok együttese számos feldolgozási lehetőséget nyújt: elkészülhetnek egyes korszakok vagy szakterületek önálló tanulmányai, rész- tanulmányai, ajánlhatók főiskolai, egyetemi hallgatóknak településtörténeti szakdolgozatuk témájául.

Amit én az 50. évforduló szempontjából mindenképpen szükségesnek tartok, az az, hogy az előbbieken túl, vagy akár azoktól függetlenül készüljön a könyvtárról egy olyan hiteles történeti összefoglalás, mely megalapozza, meggyőzővé teszi a jövőképet. Olyan, nem túl nagy terjedelmű, olcsón sokszorosítható, de mégis minőséget tükröző termékre gondolok, ami ott lehet majd minden megválasztott önkormányzati képviselő, polgármester és közhivatalnok kezében a település kulturális költségeinek tárgyalásakor; olyan kiadványt képzelek el, amit át lehet nyújtani a Kulturális törvénytervezet elfogadása után létrejövő települési Közművelődési Tanács tagjainak; olyan anyagot amely támpontot ad a település művelődéstörténetének tanításához, tanuláshoz.

Elkészítéséhez hasznos módszertani segítséget nyújt Bényei Miklósnak 1994-ben megjelent, *Hehysmereti tevékenység a könyvtárakban* című kiváló munkájának *A könyvtártörténet-írás módszertani kérdései* című fejezete. (Mivel remélem azt, hogy előadásom általános vonatkozásai nemcsak a települési könyvtárak számára, hanem az egyéb, intézményi könyvtárak számára is hasznosítható ezért az iskolai könyvtárosok figyelmét Bényei Miklós egy másik publikációjára is felhívom, mely a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 1995 májusi, illetve 1997 áprilisi számában jelent meg *Hehytörténet, iskolatörténet, iskolai könyvtártörténet* címmel.)

A történet megírásával kapcsolatban itt és most csak néhány, általam fontosnak tartott módszertani szempontra hívnám fel a figyelmet. Maga a múlt, egy intézmény vagy egy intézmény könyvtárának múltja adottság, melyen már semmi nem változtathat. Marc Bloch: *A történész mestersége* című, magyarul

1996-ban megjelent könyvében úgy vélekedett, hogy a múlt ismerete viszont folyamat, mely idővel átalakul és tökéletesedik. A II. világháború utáni korszakról korábban készült könyvtártörténeti – publikált vagy publikálatlan – munkák nagy többsége értékes alkotás. Mégis, azoknál a történeteknél, amelyek 1989–1990 előtt készültek, többnyire újra el kell menni a forrásokhoz, újra kell értelmezni azokat, s újra kell fogalmazni a múlt ismeretét is.

A történetíró célja az legyen, hogy a forrásokat értékelve és értelmezve, megfelelő képzelőerővel mutassa be a valóság teljességét. Feladata nem a bírőé, akinek ítéletet kell kimondani, hanem a történelem tudós kutatójáé, akinek hitelesen kell rekonstruálni a múltat, és az adott kor saját mércéjéhez viszonyítva kell értékelni a folyamatokat. Vezérelve a megértés legyen: a kor megértése, s az adott korban élő emberek megértése.

Nem szabad említés nélkül hagyni sem a település életében bekövetkezett fontos változásoknak a könyvtárra gyakorolt hatását, sem pedig a többi közintézménnyel kialakított kapcsolatot, ahogyan az sem kerülhető el, hogy ne történjék utalás a település művelődési, olvasási kultúrájának előzményeire, az egykor volt könyvtárakra, olvasókörökre. Ezek az adatok bizonyítják a település lakóinak folyamatos igényét az olvasáshoz, a könyvekkel való ellátottsághoz, még akkor is, ha ezen egyesületek, gyűjtemények léte, története ma már kevésbé ismert. (Vajon él-e még emléke például Perkátán, a régi olvasókörnek, egyleti könyvtáraknak: az 1872. október 26-án, 42 taggal megalakított Nagy-perkátai Olvasókörnek; az 1879-ben, a Nagyperkátai Önszegélyző Egylet hagyatékából keletkezett, s 1880-ban vagy 1883-ban megnyílt Nép- és Ifjúsági Könyvtárnak; az

1894-ben alapított, s a Község ház téren, a 388. sz. alatt működő Perkátai Iparosok Olvasókörének; a gróf György Teréz által 1903-ban alapított Katholikus Könyvtárnak, s a többi nagyperkátai, kisperkátai egyesületi és népkönyvtárnak?)

A település könyvtárának történetét bele kell helyezni a megyei, valamint az országos könyvtárügy eseményeinek folyamataiba, rávilágítva az azonosságokra és eltérésekre. A könyvtárügy országos vonatkozásaihoz nélkülözhetetlen segédanyag Csapodi Csaba – Tóth András – Vértesy Miklós: *Magyar könyvtártörténet* című, 1987-ben megjelent összefoglalás megfelelő fejezetei; a legfrissebb, közel húsz oldalas összefoglalás pedig Kiss Jenőtől olvasható *Magyarország könyvtárjai* címmel, a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 1997 júliusi számában. Az iskolai könyvtárak rövid történeti áttekintését Dán Krisztina adja *Iskolai könyvtárak Magyarországon* címmel, szintén a Könyv, Könyvtár, Könyvtárosban, az 1996. évi februári számban.

Az elhangzott szempontok szerint feldolgozott és közös emlékezetté váló múlt megfelelő kiindulópontot adhat a jelen folyamatainak felismeréséhez. A múlt így használható fel a fenntartó, a potenciális felhasználók, a lehetséges támogatók meggyőzésére a kívánatos jövőkép elfogadtatásakor. "Mert a jövőt csak a múltból láthatjuk" mondja egyik interjújában John Lukacs amerikai magyar történész, s folytatja azzal, hogy "Aforisztikusan azt is mondhatnám: a múltnak nagy jövője van". (*Népszabadság, 1994. jún. 11. p. 25.*) A könyvtár múltja, az elmúlt ötven év hiteles történetének megfogalmazása tehát jövőjének megalapozójává válhat.

Természetesen semmilyen hatásosan bemutatott múlt nem helyettesítheti a teljesítményt. A

fenntartónak, a használóknak folyamatosan meg kell győződnie a modern és a hagyományos szolgáltatások hasznosságáról, az intézményre szánt közpénzek hatékony felhasználásáról.

Joggal kérdezhetik, hogy mindaz amiről eddig beszéltem, nem tartozik-e az utópisztikus képzelgés, egy "ábrándos jövőkép" kategóriájába. Hiszen mindnyájan tudjuk a könyvtári statisztikából, hogy 1992 és 1995 között az országban összesen 354 önkormányzati könyvtári szolgáltatóhely szűnt meg; hogy évenként 350 körül mozog a nem gyarapító, nem szolgáltató egységek száma; hogy Fejér megye 104 önkormányzati könyvtárából hét volt amelyik 1996-ban egyáltalán nem tudott könyvet vásárolni. Kérdezhetik azt is, hogy mikor és hogyan válik majd az "intelligens település" információs központjává az a Fejér megyei önkormányzati könyvtár, melynek vezetője tavaly a következőkkel zárta egyik jelentését: "Gépelési lehetőségem nincs, így kérem, hogy feljegyzésemet kézzel írtan fogadják el". (*Hegyi Tamás: Meditáció a községi könyvtárakról. In: Fejér megyei könyvtáros, 1997. 1–2. sz. p. 3–5.*)

Pozitív választ erre a kérdésre, e pillanatban senki nem adhat, csak az érzékelhető, hogy amennyiben a könyvtár mozdulatlan marad, nem reagál a kor kihívásaira, akkor könnyen jövőtlenné, egyfunkciós könyvkölcsönzőhellyé válhat. A könyvtár küldetése viszont nem ez, hanem az, hogy az általa gyűjtött és őrzött információk és gondolatok közrebecsátásával hozzájáruljon a tájékozottabb, múltját és jelenét jobban ismerő polgárság kialakulásához, elősegítse kulturális örökségünk minél szélesebb körben való használatát.

Olyan jövőképet, olyan vágyképet kell tehát kialakítani és elfogadtatni, melyben a könyvtár a település többfunkciós telekommunikációs szolgáltató és tanácsadó központja (akár bekapcsolódva az Országos Teleház Programba is); olyan célokra kell kitűzni, melyben az információ- és adatszolgáltatás mellett természetesen nem felejtődik el az olvasás hagyományos szolgálata sem.

Vörösmarty Mihály, – aki egykor e falak közt is tanult – éppen 150 évvel ezelőtt, 1847-ben, a válságon átesett ember óvatos, aggodalomtól sem mentes, de egyre bizakodóbb érzéseiről tanúskodó Jósolat című versében írta:

Mit a művészet, tudomány
Csodásat, üdvöst hagy nyomán,
Adjuk meg a hazának azt
A hervadatlan szép tavaszt.
Múlt és jövő
Így egybe nő.

*

Talán elegendő érvelés sikerült felsorakoztatnom arra vonatkozóan, hogy az intézményalapítások hamarosan bekövetkező 50. évfordulójának megünnepléséhez és megünneptetéséhez, ott ahol még nem történt meg, fel kell kutatni a történeti forrásokat, meg kell határozni az alapítás valódi időpontját, meg kell írni, helyenként újraírni könyvtáraink történetét. Ez adhat alapokat a célok kitűzéséhez, erre a múltra támaszkodva lehet a jövőt menedzselni: lobbizni, pályázni a kultúra pénzügyi támogatásáért.

Mielőtt befejezném, szeretnék köszönetet mondani Erdős Ferencnek, a Fejér Megyei Levéltár igazgatójának, a bicskei, a móri és a sárbogárdi városi, valamint a fehérvári megyei könyvtár vezetőinek előadásomhoz nyújtott értékes információikért.

Meggyőződésem, s remélem többen vannak, akik osztják e nézetemet, hogy egy pozitív jövőkép elfogadtatásának elengedhetetlen feltétele az, hogy a könyvtár hiteles múltja közismert legyen, létének 50 éve elevenen éljen a közösség tudatában. Intézményeinknek a múltból a jelenen át a jövőbe ívelő történetet rajtunk, könyvtárosokon kívül senki más nem fogja megalkotni. Úgy gondolom, hogy ezt elvégezni nemcsak munkahelyünk iránt érzett felelősségünk, hanem egyben választott hivatásunkból fakadó kötelezettségünk is.

Kégli Ferenc

* Elhangzott az Őszi Könyvtári Hetek Fejér megyei megnyitó rendezvényén, 1997. okt. 6-án a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtárban

****

Móri Könyvtári Hetek (okt. 6-okt. 30.)

A városi és megyei könyvtárakban - az Őszi Könyvtári Hetek keretében - számos szakmai és fontos kulturális esemény várta az olvasókat. Az októberi seregszemlében Mór város könyvtárai is helyet kértek, kaptak a programjaikkal. Fő hangsúlyt elsősorban az olvasókra, a város történelmi hagyományaira helyezték a szervezők. Késedelmes olvasóinkat „amnesztiában” részesítettük, kedvezményes világutazásra hívtuk az Internet-kedvelőket. A látogatók számának növekedése és az új beiratkozók sora bizonyította az érdeklődést. A meghitt és szokatlanul értékes irodalmi műsor vendégei Vitai Ildikó és Varga Rita előadóművészek voltak. Kötetlen tárlatve

zetésekkel vártuk az Emléktári Kiállítások iránt fogékony közönséget.

Hangsúlyos évfordulókra is figyeltünk:

- Wekerle Sándor közelgő 150. születésnapja előtt érdekes „mini” dokumentum-kiállítással vártunk mindenkit, aki tisztelője a móri származású miniszterelnöknek.

- Könyvtárunk jogelődjei révén 120. éves születésnapja rangos figyelmet adott nemcsak a könyvtárnak, hanem a könyvtárosnak is, hiszen közös ünneplés volt; a könyvtári születésnapot együtt tartottuk a névadó, a móri születésű irodalmár, műfordító, Radó Antal 135. születésnapjával.

- A Városi Könyvtár javára 10 éve alapított ún. „Radó-díj” közérdekű kötelezettségvállalás. Ez a díj elsősorban azokat köszönti, akik sokat tettek és tesznek Mórért és a város környezetéért. Eddig közel 200-an kapták meg az országban az ún. „Radó-díjat”, amelyet 1997-ben 15 magánszemély és 1 kollektíva vett át.

Reméljük és hisszük, hogy minden programunk Mór városa javára, a városlakók hasznára szolgált.

Kleinné Horváth Magda

Értékelés a Fejér megyei Őszi könyvtári hetekről

A két hétig tartó eseménysorozat ideje alatt több mint 50 rendezvény megszervezésére került sor elsősorban a megyei könyvtárban és a városi könyvtárakban. A hagyományos típusú rendezvények (író-olvasó találkozók, gyermekkönyvtári vetélkedők) mellett különös hangsúlyt kaptak a helytör-

ténettel valamint a könyvtárak számítógépes szolgáltatásaival összefüggő rendezvények, bemutatók. Ehhez kapcsolódik, hogy fő célunk a korszerű információs szolgáltatások fejlesztésére való törekvések népszerűsítése, a megvalósításukhoz szükséges társadalmi támogatás megnyerése volt.

A rendezvénysorozat szervezése során igyekeztünk, hogy a közművelődési könyvtárak mellett egyéb intézmények (helyi főiskolai könyvtárak, múzeum, levéltár, Pedagógiai Intézet könyvtára) is közreműködjenek abban. Az együttműködést is jól példázza, hogy erre az alkalomra jelentettük meg a főiskolák közreműködésével a székesfehérvári könyvtárakban hozzáférhető CD-ROM-ok közös jegyzékét. Szintén az olvasók számára is fontos együttműködés eredményeként adtuk közre a Székesfehérvári Városi Könyvtárba és a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtárba járó időszak kiadványok közös jegyzékét. A kapott támogatásból jelentettük meg (az említetteken kívül) a megyei könyvtár ismertetőjét, valamint kezdeményeztük, hogy a városi könyvtárak hasonló jelentessenek meg. (Ezek szövegszerkesztővel való gépelését, sokszorosítását a megyei könyvtár vállalta.) A városi könyvtárak tájékoztatóihoz, egy-egyekben elhelyezhető - mellékletet készítettünk a megyei könyvtár központi szolgáltatásairól, így az olvasó egyszerre tanulmányozhatja a helyi könyvtár szolgáltatásait, valamint azokat, amelyeket a könyvtár közvetítésével igénybe vehet. Az együttműködés eredménye, hogy helyismereti pályázathoz a megyei levéltár 50.000 Ft-ot ajánlott fel.

A rendezvénysorozatról előzetesen, valamint a rendezvény ideje alatt a Fejér Megyei Extra, a Fehérvári Polgár, a Fejér Megyei Hírlap több cikket jelentetett meg, valamint a helyi rádióban, TV-ben több műsor hangzott el.

MIT CSINÁLUNK A TEXTLIB-BEL? *

A történet

A székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár 1995. február 16-án vette át a fejlesztő INFOKER Számítástechnikai Kiszövetkezettől a TextLib integrált könyvtári program adatbázis-kezelő modulját. A programot és a hozzá tartozó Új Könyvek adatbázist a Feldolgozó Osztály egyik számítógépére telepítettük, akkor még csak az egygépes változatot, mivel helyi hálózatunk ekkor még nem volt. Az adatbázis megvolt a TEXTAR programban is, de azt nem kezdtünk el honosítani. A kölcsönzés a könyvtárban manuális módon folyt, és folyik ma is.

A programmal történt rövid ismerkedés után elhatároztuk, hogy elkezdjük vele a munkát. Mivel a visszamenőleges feldolgozáshoz elengedhetetlen volt a helyi hálózat kiépítése, úgy döntöttünk, hogy elsőként az új könyvbeszerzések számítógépes feldolgozását kezdjük el, a hagyományos cédulakatalógusok további építése mellett. Kezdetben egy gépen, majd - még 1995-ben - három számítógépet összekapcsolva, hálózatban dolgoztunk. Az adatbevitel az Új Könyvek alapján rendelt katalóguscédulák, vagy - a házi feldolgozású könyvek esetében - a helyben előállított katalóguscédulák, mégpedig a raktári katalóguscédulák alapján történt, s mivel kb. egy évig még nem vonalkódoztunk, a példány rekord azonosító mezőjébe a könyv leltári számát írtuk be. 1996-tól az új beszerzéseket már vonalkóddal is ellátjuk. A vonalkódokat magunk állítjuk elő egy hordozható vonalkódkészítővel. A vonalkód nem "beszélő", tehát sem leltári számot, sem raktári jelzetet stb. nem tartalmaz.

Kezdetben elég sok problémánk adódott abból, hogy nem volt rögzítési útmutató, nem

mindig voltunk biztosak benne, hogy minden adatot a megfelelő helyre és módon írunk be. Az Új Könyvek adatbázisban sem volt mindig egységes a rögzítés, így maradt az a lehetőség, hogy megnéztük a szabványos megjelenítő formátumban: ha egyezik a cédula leírásával, talán jól csináltuk, ha nem, akkor valószínűleg nem.

1996 nyarán készült el az intézményi számítógépes hálózat, teljes egészében saját forrásból. A hálózat csillagpontos, UTP kábelezéssel. A könyvtár építészeti adottságai miatt (két épület) épületenként 1-1 elosztó központot alakítottunk ki, amelyek egymással optikai kábellel vannak összekötve. Összesen 48 számítógépes végpont került kialakításra. A fejlesztés költsége meghaladta a másfél millió forintot. 1996 végén fenntartói támogatásból egy nagy teljesítményű server számítógépet és öt munkaállomást vásároltunk (ma összesen 24 gépünk van, amelyekből tízet használunk a TextLib-hálózatban), ezzel lehetővé vált a retrospektív katalóguskonverzió előkészítése, ill. megkezdése.

Először abban kellett döntenünk, hogy a számítógépes kölcsönzést akarjuk mihamarabb bevezetni, vagy előbb az állomány számítógépes feldolgozását végezzük el. A számítógépes kölcsönzésre való áttéréshez elegendő lett volna, ha bevonalkódozzuk az állományt (kb. 250 ezer kötet könyv, 23 ezer hangfelvétel, videokazetta stb.) s az adatbázisban csak a példány-adatokat (azonosító - azaz a vonalkód -, leltári szám, részleg) rögzítjük, a dokumentumok bibliográfiai adatit nem, vagy esetleg csak az azonosításhoz szükséges legfontosabbakat (pl. szerző/k/ főcím, kiadási év, ISBN). Utóbbi esetben azonban egyszer minden rekordot újra "elő kellett volna szedni", s azokat a hiányzó bibliográfiai adatokkal és az ETO-jelzetekkel ki kellett volna egé-

szíteni. Ez még az Új Könyvek adatbázis rekordjaira is igaz lehet annyiban, hogy azok esetében is szükség lehet az adatok javítására. A vonalkódozást és a példány-adatok rögzítését viszonylag rövid idő, kb. egy év alatt el lehetett volna végezni, s megkezdhetjük volna a számítógépes kölcsönzést, számítógépes katalógus nélkül. (Tudomásom szerint a megyei könyvtárakban használt kölcsönzési programok is így működnek, tehát nincs mögöttük számítógépes katalógus.) Mi a nehezebb és hosszabb utat választottuk, s úgy gondoltuk, hogy előbb a katalógust gépesítjük.

Még 1996-ban a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár felajánlotta a TextLibet használó könyvtáraknak a közművelődési könyvtárak gyűjtőkörébe tartozó, 1992-1996 között megjelent könyvek rekordjait. Miután azonban megtudtuk, hogy a rekordok betöltése mekkora utólagos kézi javítással jár, nem is beszélve arról, hogy az 1995-től általunk már rögzített új beszerzések esetében milyen problémákat okozhat, úgy döntöttünk, hogy nem vásároljuk meg.

1996 decemberében készítettünk egy tervet a munkatársak betanítására (korábban csak ketten foglalkoztak az adatbevitellel), az egyes részlegek állományának számítógépes feldolgozására. A tervet szerint a teljes könyvállomány számítógépes feldolgozása 1999-ig elvégezhető lett volna, amennyiben sikerül plusz pénzhez jutni, hogy a munka túlmunkában is végezhető legyen. A kölcsönözhető könyvek adatainak gépre vitelét és a számítógépes kölcsönzés bevezetését ekkor 1998. szeptember 1-től terveztük.

1997 januárjában háromszor egyhetes tanfolyamon 20 kolléga ismerkedett meg a program katalógizáló részének használatával. Kezdetől arra

gondoltunk, hogy a vonalkódozást az olvasószolgálati könyvtártechnikusok, adminisztrátorok, a katalogizálást pedig elsősorban a feldolgozó könyvtárosok végzik majd. A tanfolyam egyik fontos tapasztalata az volt, hogy ugyan nem hátrány a számítógép-kezelői, elsősorban szövegszerkesztői jártasság, de ennél talán fontosabbak a könyvtárosi, főleg feldolgozó könyvtárosi ismeretek. Ezért azt a korábbi elképzelést, hogy az adatbeviteli munkára könyvtárosi ismeretekkel nem rendelkező külsősöket is foglalkoztassunk, elvetettük. Talán elegendő, ha csak arra utalok, hogy a raktári katalógus - a számítógépes feldolgozás alapja - leírásainak egy jó része még a régi bibliográfiai leírasi szabvány alapján készült, az adatrögzítőnek mindkét leírást ismernie kell ahhoz, hogy minden adatot a megfelelő mezőbe és a megfelelő módon tudjon rögzíteni. A tanfolyamok után 1997. március 4-én kezdődött meg a retrospektív feldolgozás, a felnőtt részleg kölcsönözhető szakirodalmi állományával (kb. 85 ezer kötet).

A retrospektív feldolgozás módszere

Az Olvasószolgálat egy v. két könyvtártechnikus a reggel fél 8 és 10 óra között (10-kor nyit a felnőtt részleg) vonalkóddal látja el a szabadpolcon lévő könyveket és a példány adatokat (vonalkód, leltári szám, részleg) rögzítik az adatbázisban, a vonalkódot vonalkódozó készülékkel. 10 óra után ez a munka folytatódik a duplumraktárban (a kölcsönözhető könyvállomány nagyobb része itt található, mert nagyon kevés a hely a szabadpolcon), ugyanabban az állományrészben. (Valójában az első nap után a munka igazából az olvasók által előző nap visszahozott, a már bevonalkódozott állományrészbe tartozó kötetek vonalkódozásával kezdődik!)

A naponta bevonalkódzott kötetek példány-adatai (vonalkód, leltári szám, részleg) alapján az adatbázisban példány-rekordok jönnek létre. A következő lépés a vonalkóddal ellátott kötetek könyv-rekordjainak létrehozása, vagy a példány-rekordok hozzákapcsolása az Új Könyvek adatbázis rekordjaihoz. Ez a munka a Feldolgozó osztályon, a raktári katalógus alapján történik. A könyvtáros a - már bevonalkódzott állományrész - raktári katalóguscéduláin szereplő leltári számra az adatbázisban példány-keresést végez, majd a cím alapján megnézi, hogy a könyv szerepel-e már az adatbázisban. Ha igen, a raktári katalóguscédulán levő bibliográfiai leírás alapján ellenőrzi, hogy valóban ugyanazt a könyvet találta-e meg az adatbázisban (egyeznek-e a kiadási év, raktári jelzet, ISBN-szám - ha van). Ha minden egyezik, a könyv-rekordot összekapcsolja a példány-rekorddal. Ha eltérés van az adatokban, a raktári katalóguscédula adatainak megfelelően javít, s ezt követően kapcsolja össze a példányt és a könyvet. Amennyiben a raktári katalóguscédula alapján az adatbázisban a könyvre végzett keresés eredménytelen, a könyv-rekordot létre kell hozni, s ezt követően összekapcsolni a példány-rekorddal. A könyvtárban tárgyszókatalógus a könyvekről nincs, az általános magyar tárgyszójegyzék pedig sajnos még nem készült el, ezért tartalmi visszakeresésre a számítógépes adatbázisban is az ETO-jelzeteket használjuk.

A könyvek bibliográfiai adatainak és azok példány-adatainak számítógépes feldolgozása ezzel a módszerrel egymástól teljesen különvállik, amelynek természetesen lehetnek hátrányai. Pl. előfordulhat, hogy a példány-adatokat rögzítő elírja a leltári számot, ami azzal jár, hogy az a könyvtáros, aki a raktári katalóguscéduláról a leltári számra keres, nem találja meg, vagy nem azt találja meg, amely valóban

ahhoz a könyvhöz tartozik. Mivel a program egyelőre lehetőséget ad arra, hogy egy már a könyvhöz kapcsolt példányt át lehet emelni egy másik könyvhöz ("el lehet rabolni"), az is megtörténhet, hogy a feldolgozó könyvtáros írja be tévesen a leltári számot, s nem a megfelelő példányt kapcsolja össze a könyvvel. Az utóbbi tévedés kiküszöbölésére hasznos lenne, ha a program ilyenkor figyelmeztetne rá: ez a példány már egy másik könyvhöz tartozik.

1997. november 20-ig az összes vonalkódzott kötetek száma 62 ezer, ebből összekapcsolva a könyv rekorddal 46.510 kötet (közel 27.500 mű). Az új feldolgozás (1995-től) 9737 kötet (közel 6.000 mű). A visszamenőleges feldolgozás során tehát a nyolc és fél hónap alatt 36.773 kötet került be az adatbázisba a felnőtt részleg kölcsönözhető szakirodalmi állományából. A visszamenőleges feldolgozásra a Feldolgozó Osztály 5 szakképzett könyvtárosa naponta egyenként három órát fordít munkaidejéből, egy fő foglalkozik az új beszerzések gépbe vitelével, illetve azokkal a naponta az olvasók által visszahozott a kötetekkel, amelyek a már bevonalkódzott állományrészbe tartoznak. A nyár folyamán két hónapig (amíg el nem fogyott a pénz) túlmunkára is lehetőség volt. A Feldolgozó Osztály könyvtárosai munkaidőn kívül ebben az időszakban 8.080 kötet aktualizálását végezték el. Az új beszerzések esetében 1997-től használjuk az MNB könyvek bibliográfiája floppy-változatát is: a floppyk anyagát betöltjük egy demo adatbázisba, s onnan válogatjuk ki - ugyancsak a raktári katalógus cédulái alapján - azokat, amelyeket áttöltünk a server gépen lévő éles adatbázisba.

Újabb fejlesztések, tennivalók

1998-ban sikerült újabb számítógépeket vásárolni így két munkaállomást helyeztünk el az

olvasók számára a felnőtt részlegben. Ezt indokolta az is, hogy ebben az esztendőben lezárjuk a cédulakatalógus építését, az 1998-ban megjelent művek adatait már csak számítógépen rögzítjük. A katalógus 1998 februárjától az Interneten is elérhető. Az olvasói menüvel egyelőre csak ismerkedünk. A keresés szempontjából viszont máris felmerült egy probléma: a tartalmi visszakeresésre használt ETO-jelzetekre végzett keresés sokszor igen hosszadalmas és bonyolult. Talán segítene valamelyest, ha nemcsak a találati halmazokkal lehetne műveleteket végezni, hanem a „Miről szól” mezőbe egyszerre nem csak egy ETO-jelzetet lehetne beírni, vagy beemelni keresőkérdésként, hanem többet, s meg lehetne adni a kereséshez a logikai műveleteket.

Komlósi József

* *Az országos TextLib konferencián Szolnokon, 1997. nov. 25-én elhangzott előadás némileg módosított szövege.*

Internet-elérési lehetőségek

A Hungarnet Egyesület egyik szolgáltatása tagintézményei felé az, hogy Internet kapcsolati pontokat működtet, melyekre a tagintézmények kapcsolódhatnak. Az Internet kapcsolati pontok az NIIF **buda-pesti** központjában és **vidéki regionális** központjaiban működnek.

A kapcsolat az adatátvitel módját tekintve lehetséges **bérelt vonalon** vagy **kapcsolt vonalon**.

A bérelt vonali megoldás az intézmény több, általában lokális hálózatra kapcsolódó számítógépét

képes egyidejűleg kiszolgálni. A kapcsolat felépülése és az adatátvitel általában gyors (pl. 64 kbps), a használat kényelmes. A telepítés költségeit a következő elemek jelentik: a bérelt vonal kiépítése egy-szeri beruházási díj formájában, majd havi bérleti díj (MATÁV), egy router (kapcsológép) üzembe helyezése.

A kapcsolt vonali megoldás teljes Internet-elérési igény esetén leggyakrabban csak egyetlen számítógép kiszolgálására használatos, de lehetséges lokális hálózatot is az Internethez kapcsolni vele. A kapcsolat felépülése lassúbb, az adatátvitel nem mondható gyorsnak (14,4 kbps - 33,6 kbps) de egy felhasználó kiszolgálására általában elegendő. A telepítés költségeit a következő elemek jelentik: egy telefonvonal, amely lehet egy már rendelkezésre álló vonal is, egy modem, amely V.32bis, V.34+ modulációval működik, ára kb. 10.000-30.000 Ft+ÁFA a gyártótól függően. Ilyen kapcsolat igénylése esetén a következőt kell tenni: céges levélpapíron meg kell írni az intézmény Hungarnet tagsági formáját (rendes vagy pártoló) és meg kell fogalmazni a kapcsolat iránti igényt.

A használathoz szükséges egy kliens szoftvercsomag is, amely a következő elemeket szokta tartalmazni: levelezőprogram, telnet program távoli számítógépekbe való bejelentkezéshez, Mosaic vagy Netscape a WWW szolgáltatás használatához, ftp program fájlok áthozatalához, News olvasóprogram. Ilyen szoftvercsomagok kaphatók a kereskedelemben vagy beszerezhetők magáról az Internetről. Az ingyenes szoftvereket általában elemenként kell összegyűjteni és általában több szakértelemre van szükség telepítésükhöz, mert kevesebb a szöveges dokumentáció, nincs háttércég, amelyhez konzultációs kérdésekkel fordulni lehet. Éppen ezért az NIIF kötött egy

licenszerződést az Areco Kft.-vel, amely az amerikai FTP Inc. cég kereskedelmi Internet programcsomagjait forgalmazza. Ennek keretében a Hungarnet Rendes Tagintézmények kedvezményes áron rendelkeznek az FTP cég termékeiből. Telefonos kapcsolathoz az OnNet nevű csomagot ajánlják (Van 16 bites és 32 bites változata Windows 3.1 ill. Windows95 környezethez.) Hozzávetőleges kedvezményes ára 10.000 Ft + ÁFA. Megrendelni az NIIF Koordinációs Iroda közvetítésével lehet Springer Ferenchez írt levélben. A kapcsolódási lehetőségekről annyit, hogy a telefonvonal kapcsolat egy kisebb költségekkel járó, kisebb adatátviteli sebességet biztosító, kissé kényelmetlen megoldás, amely azonban nem túl nagy adatátviteli igény esetén megfelelő. A kapcsolat idejére a telefon-társaság felé fizetni kell a telefondíjat, melynek mértéke az éppen érvényes árközlemény alapján a díjzóna és a kapcsolati idő ismeretében számítható. Nagy adatátviteli igény (hosszú kapcsolati idő) esetén a telefondíj magas lehet. Ekkor érdemes a bérelt vonali megoldást tekintetbe venni, melynek havi bérleti díja állandó, tehát független a kapcsolati időtől és az átvitt adatmennyiségtől. A konkrét árakat a MATÁV-tól érdemes megérdeklődni.

Hegyi Tamás

Pardon

Lapunk késedelmes megjelenéséért olvasóink, szerzőink szíves elnézését kérjük. Egyúttal megköszönjük *dr. Murányi Lajos*nak, az MTA Könyvtára osztályvezetőjének és *Kégli Ferenc*nek, az OSZK osztályvezető-helyettesének, hogy előadásai írott változatát - azok elhangzása után rövidesen - a szerkesztőségnek megküldték. Írásaik változatlanul időszerűek, legfeljebb azt említhetjük meg, hogy a Kégli Ferenc által ajánlott szakirodalom azóta kiegészült Bényei József *Hehlyörténet, iskola, könyvtár* (OPKM, 1997) című kötetével. A Fejér Megyei Könyvtáros gyakoribb, rendszeres megjelenésének ígéretével várja továbbra is a közlésre szánt kéziratokat a

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Fejér Megyei Szervezetének pályázata

Könyvtárunk története. Kisebbségi könyvtárak esetében lehetőség van az intézmény teljes történetének megírására. Nagyobb könyvtáraknál egy korszak, vagy egy szakterület történetének megírása is elfogadható.

Terjedelem: minimum 15 oldal, felső határ nincs.

Beküldési határidő: 1998. december 2.

Egyéb feltétel: eddig még nem publikált dolgozat.

Pályadíjak: I. díj: 50.000,- Ft, II. díj: 30.000,- Ft,

III. díj: 20.000,- Ft.

A felkért szakértők véleménye alapján értékelés és díjátadás: 1998. dec. 30. (A pályázaton MKE tagok vehetnek részt.)

Felsőfokú könyvtárosképzésben résztvevők támogatása. A pályázat feltételei

- igazolás a felsőfokú intézménytől a tanulmányok végzéséről és a tandíjról.
- igazolás a munkáltatótól a munkahelyi támogatás mértékéről,
- folyamatos és legalább 2 éves egyesületi tagság.

A kérelmek beadásának határideje: 1998. április 15. és 1998. október 20. A tervezett támogatás személyenként 10.000 Ft.

Kiadó